

13. Прист С. Состояние мозга и состояние боли / С. Прист. Теория сознания // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/prist01/txt05.htm>
14. Проблема сознания в понимании Дэвида Чалмерса. Философский зомби // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://repetitora.com/problema-soznaniya-v-ponimanii-devida-chalmersa>
15. Сёрл Д. Мозг, сознание и программы // Аналитическая философия: Становление и развитие (антология). – М., 1998. – С.376-400.
16. Сёрл Д. Разум мозга компьютерная программа? // В мире науки. – 1990. – №3.
17. Сёрл Д. Сознание и его место в природе, Гл. 4 / Дж. Серль. Открывая сознание заново. Перевод с англ. А. Ф. Грязнова. – М. : Идея-Пресс, 2002. - 256 с. // Режим доступа: http://yanko.lib.ru/books/philosoph/searle=a_rediscovery_of_the_mind=ru=ann.htm#_Toc102405351
18. Сёрл Дж. Сознание, мозг и программы // [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.alt-future.narod.ru/Ai/searle1.htm>
19. Хайдегер М. Время и бытие // Хайдегер М. Время и бытие. – М., 1992. – С. 362
20. Хайдегер М. Работы и размышления разных лет. М.Тнозис -1993. – 445 с.
21. Хардинг Д. Как я был без головы // Даглас Р. Хофштадтер Д. Глаз разума. – Бахрах-М; Самара; 2009. – 292 с., С. 20-29. // <http://coollib.com/b/122677/read>

УДК 1:330

Глушко Т.П.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЦИФРОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

У контексті аналізу актуалізації та соціально-практичних потенціалів ідеології економічного націоналізму пропонується розгляд цієї тенденції сучасного світу у єдності з ще одним важливим трендом – четвертою промисловою революцією, що так само набирає обертів й спричиняє швидкий технологічний розвиток провідних країн світу. У таких умовах визначення перспектив впровадження ідеології економічного націоналізму вимагає чітких осмислених стратегій на рівні національних держав, що все ще розвиваються. Особливий акцент зроблено на ситуації в сучасній Україні з її державним боргом та наслідками глобальної фінансової кризи й революційних перетворень.

Ключові слова: *економічний націоналізм, глобальна фінансова криза, економічна ідеологія, неоіндустріалізація, інновації, цифрова революція, четверта промислова революція.*

Глушко Т.П. Перспективы экономического национализма в условиях глобальной цифровой революции. В контексте анализа актуализации и социально-практических потенциалов идеологии экономического национализма предлагается рассмотрение этой тенденции современного мира в единстве с еще одним важным

трендом – четвертой промышленной революцией, которая также набирает обороты и является причиной быстрого технологического развития передовых стран мира. В таких условиях определение перспектив внедрения идеологии экономического национализма требует четких осмысленных стратегий на уровне национальных государств, которые все еще развиваются. Особый акцент сделан на ситуации в современной Украине с её госдолгом, а также последствиями глобального финансового кризиса и революционных трансформаций.

Ключевые слова: экономический национализм, глобальный финансовый кризис, экономическая идеология, неоиндустриализация, инновации, цифровая революция, четвертая промышленная революция.

Hlushko T. Economic nationalism prospects in conditions of global digital revolution.

In the context of our analysis of actualization and socio-practical potentials of economic nationalism ideology, proposed to consider this trend of contemporary world in unity with another important tendency – fourth industrial revolution, which is also gaining momentum and causes very fast technological development in leading countries. Under such conditions, identification the prospects of implementation the economic nationalism ideology requires comprehended and well-defined strategies at the level of national countries, which are still on their developing way. The particular emphasis is placed on the situation in modern Ukraine with its public debt and consequences of global financial crisis and inner revolutionary transformations.

Keywords: economic nationalism, global financial crisis, economic ideology, reindustrialization, innovations, digital revolution, fourth industrial revolution.

*Присвячується пам'яті професора кафедри філософії
Дорошкевича В. О. (1942-2014)*

Смислові вектори та перспективи розвитку суспільства значною мірою визначаються провідною економічною ідеологією, адже остання є важливим виміром життєвіту соціальних акторів. Так, неоліберальна економічна ідеологія сформувала систему цінностей та настанов, які спричинили потужний розвиток ліберальних демократій, однак, у кінцевому підсумку, сприяли кризі як самої представницької демократії, так й сформованої нею структури економічних відносин. На сучасному ж етапі на новий рівень свого розвитку виходить ідеологія економічного націоналізму, яка стала свого часу надійним підґрунтям для розвитку потужних соціально-економічних систем в Європі та за її межами, а в умовах сучасних глобалізаційних процесів знову постає як досить продуктивна альтернатива недостатньо ефективним економічним практикам неолібералізму.

Представники сучасної неоліберальної парадигми ставлять під сумнів й усіяко критикують дієвість такої альтернативи, але її затребуваність на рівні представників громадянських суспільств окремих країн тільки зростає, що, до речі, добре проілюстрували результати останнього вибору американського суспільства на користь політичної програми розвитку, яка передбачає впровадження у соціальну практику

принципів економічного націоналізму. Адже саме економічна політика неолібералізму – як то масове кредитування банківським сектором ненадійних позичальників – стала основною причиною фінансової кризи глобального масштабу та спричинила тяжкі соціально-економічні наслідки для країн, що розвиваються.

Така активність провідних суб'єктів господарської діяльності проілюструвала відповідні «переваги» відкритих економік, особливо для суспільств, які перебувають у стані розвитку й спричинила активацію проектів економічного націоналізму в умовах глобального світу [див. 17]. Мусимо визнати, що наслідки глобальної фінансової кризи дійсно сприяють актуалізації пошуків локальних засобів економічного розвитку. Як бачимо, формування власної економічної ідентичності суспільств та відносна самостійність внутрішніх економічних процесів як таких, що визначають специфіку та рівень економічно розвитку соціальних систем, знову стають важливими запобіжними механізмами для захисту від безпосереднього впливу економічних негараздів зовнішніх суб'єктів економічної діяльності.

Більше того, варто також зважити й на наявність внутрішніх суперечностей у сучасних глобалізаційних стратегіях, де, з одного боку, спостерігається тиск на національні економіки у напрямі формування уніфікованих економічних стратегій, а з іншого – глобальна економічна система характеризується структурною неоднорідністю, про що свідчить різноманітність моделей економічного розвитку в умовах глобальної «єдності». Зокрема, інституційні протиріччя глобалізації спостерігаються у вимірі реалізації економічної політики посткапіталізму та корпоративного глобалізму, з одного боку, та нового регіоналізму й неоіндустріалізму – з іншого.

Саме на останній тенденції, на наш погляд, варто наголосити особливо, адже сучасний неоіндустріалізм якраз й сконцентровано не тільки на індустрії послуг (як постіндустріалізм), а й на розвитку нових потужностей у промисловості. Нова індустріалізація передбачає зміну пріоритетів з економіки виробництва послуг на ефективний розвиток промислового сектору [див. 4, с. 12]. У такий спосіб вкотре підтверджується ключова роль промислового комплексу у розвитку та мірі ефективності економічних систем. У зв'язку з цим маємо констатувати зміщення акцентів в економічних стратегіях сучасних розвинених держав. Якщо останні кілька десятиліть головна увага приділялась здебільшого філософії бізнесу, то сьогодні ми є свідками її суттєвого зміщення у сферу філософії господарства як основи осмислення соціально-прогресивного потенціалу виробництва, яке і є квінтесенцією реального сектору економічної системи.

Разом з тим, сучасні тенденції розвитку потужних національних виробництв характеризуються впровадженням робототехніки та супровідних технологій, що сприяє майже повній автоматизації виробничого процесу. У таких умовах головний акцент ставиться саме на потенціалах четвертої промислової революції, що отримала назву «Індустрія 4.0» [див. 13]: виробництво розвивається головним чином у сфері формування та впровадження технологічних інновацій та відбувається процес кардинальної трансформації глобальних ланцюжків створення вартості. З точки зору К. Шваба четверта промислова революція спирається саме на революцію цифрову, тобто уможлиблюється розвитком цифрових технологій. Її характерною рисою стає розвиток

масштабних інновацій у технологічній сфері, а важливим чинником їх дієвості є розуміння довгострокових переваг для тих країн, які здійснять такий якісно новий технологічний перехід.

Тому мусимо визнати, що навіть такі тенденції сучасного світу як цифрова революція та розвиток робототехніки, не нівелюють потребу національних стратегій економічного розвитку. Так, Е. Шмідт та Дж. Коен, ведучи мову про стратегії взаємодії реального та віртуального (цифрового) світів, коли «на зв'язок виходять нації з різними абетками, інтересами та законами» [14, с. 90], наголошують, що не існує й в принципі не може існувати універсальних рішень глобального масштабу, а «кожна людина, держава та організація муситиме знайти власну формулу, і попереду йтимуть ті, хто найкраще орієнтуватиметься у цьому багатомірному світі» [14, с. 37]. Так, найбільш розвинені країни сучасності як то США, Японія, Німеччина та інші стають сьогодні провідними виробниками інноваційних технологій, змінюючи, у такий спосіб, глобальну систему економічної взаємодії та стимулюючи потужні трансформації у всіх її секторах.

Отже, структурні реформи в економічній політиці України мали б розпочинатися саме зі створення потужної національної промисловості. Адже стратегічна важливість високотехнологічного індустріального сектору демонструється усіма розвиненими країнами, які на межі XX-XXI століть здійснили відновлення виробничого сектору у межах національних економік. Відсутність або мінімальна наявність ефективної індустріальної галузі є, таким чином, одним із ключових показників рівня відсталості країн та їх залежності від зовнішніх економічних чинників. А економічна залежність, як відомо, не може забезпечити незалежність політичну.

До того ж, в умовах міждержавних кібервійн та цифрового корпоративного шпигування, яке «суттєво погіршить взаємини між державами й національними економіками» [14, с. 115], варто враховувати неготовність України до таких процесів, оскільки на відміну від розвинених країн Заходу, Україна досі не сформувалась як повноцінна держава-нація зі своїми, чітко окресленими національними інтересами [див. 15, с. 355]. Рівень розвитку національної економічної системи України дійсно засвідчує її приналежність до слабо розвинених економік світу, що, звісно не створює серйозних перспектив для надійного соціально-економічного поступу та потужного розвитку економічного потенціалу. Ми маємо дійсно низькі показники рівня розвитку науки, техніки та технологій, а останні якраз і є джерелом розвитку інновацій. Соціальна та фінансова занедбаність у сфері розвитку наукового потенціалу суспільства спричиняє все більш глибокий регрес країни та відтік інтелектуального капіталу в більш розвинені регіони світу.

Відповідно, маємо ситуацію, коли основна доля валового внутрішнього продукту створюється у так званому «первинному секторі економіки», що закріплює за країною статус «бананової республіки» й не сприяє підвищенню рівня прибутку населення. Тому основним соціально-практичним завданням сьогодення є пошук нових шляхів розвитку виробничого потенціалу та утвердження у свідомості представників як політичної еліти, так і громадянського суспільства, нових настанов і мотивацій, котрі й змушують сучасні країни у той чи інший спосіб звертатися до ідей, сформованих у межах такого ідеологічного напрямку як економічний націоналізм.

Отже, що ж являє собою економічний націоналізм і в який спосіб така економічна ідеологія та співзвучна їй політика може бути актуальною в епоху цифрових технологій? Спробуємо послідовно відповісти на це досить складне запитання. *Економічний націоналізм* є, на наш погляд, системою настанов, що орієнтовані на максимальний захист економічних інтересів та зисків окремої держави у кожній конкретній соціально-політичній ситуації. Ідеологія економічного націоналізму є наскрізною в історичному розвитку усіх держав світу, в тому числі Сполучених Штатів [див. 16], усіх розвинених європейських [див. 3; 5] та азійських країн, зокрема й сучасного Китаю. До речі, останній теж активно та впевнено розвиває потенціали своєї національної економіки у технологічному ключі, впроваджуючи робототехніку та засоби автоматизації [див. 10, с. 294]. Між іншим, темпи зростання економічних показників китайської економіки дозволяють сучасним аналітикам прогнозувати, що за десять років китайська економіка може стати найбільшою у світі [див. 10, с. 291].

Що ж сприяє таким якісним проривам окремих національних економік у сучасному світі? Які умови мають бути дотримані для досягнення результативності? На наш погляд, йдеться про об'єднання громадян навколо *спільного бачення економічного майбутнього країни* та навколо *дієвої моделі його реалізації*, що й забезпечує ту ідейну єдність, яка орієнтована на досягнення *спільного блага* в соціально-економічній сфері й може сприяти стратегічному прориву. Реалізація ж узвичасних, тобто «архаїчних», вже реалізованих в інших країнах економічних стратегій не може бути ефективною для розвитку національних економічних систем, які все ще не подолали економічну відсталість. Відповідно, стратегія інновативно орієнтованої неоіндустріалізації в Україні могла б дозволити національній економіці вийти на новий рівень розвитку. Але питання полягає в тому як цього досягти в найшвидший та найоптимальніший спосіб, адже основним елементом такої переорієнтації є саме система настанов в індивідуальній економічній поведінці, синергійні ефекти втілення якої й дають нам той невтішний результат, який ми маємо сьогодні.

У такий спосіб, ми не можемо оминати проблему *суб'єктності української економіки*, що звичайно напряму стосується й політичних стратегій діючої еліти. А остання здебільшого не схильна враховувати, що «національна держава має залишатися домінантною у суспільних трансформаціях» [2, с. 128], тобто що найбільш конструктивних соціально-економічних наслідків, в умовах глобалізаційних процесів, можуть досягти лише країни з чітко вираженою національною або регіонально орієнтованою настановою в економічній політиці.

Так, одним із показових прикладів впровадження інновативних національних економічних стратегій є досвід реформування Сингапуру, аналізуючи який Т. Плейт виокремлює зокрема такі складові як *прагматизм, послідовність та орієнтація на бізнес і лідерство* [див. 6, с. 8]. При цьому автор вслід за самим Лі Куан Ю – на противагу неоліберальній економічній доктрині – дослідник визнає, що не існує єдиної універсальної формули для досягнення успіху у розвитку економічних систем і для кожної країни потрібно шукати власну «формулу» ефективності. Відповідно, з позицій прагматизму цілком логічним та обґрунтованим є той факт, що економічна політика вважається дієвою лише доти, доки вона плідно працює на рівні соціальної практики, і як

тільки її ефективність суттєво зменшується, від її подальшого впровадження варто відмовлятися.

У такий спосіб виявляється, що настанови економічного націоналізму найефективніше усвідомлюються та спрацьовують крізь призму логіки бізнес-процесу як такої, що орієнтована на утилітаризм та прагматизм, але на рівні національної господарської системи в цілому. З цієї позиції зовсім не прагматичним та стратегічно невиправданим виявився вже узвичаєний у нашому суспільстві підхід до організації економічного простору. Йдеться про тактику перманентних фінансових позик, котрі постійно збільшують зовнішній борг держави, який на сьогодні обраховується вже у трильйонах гривень. Зокрема, за останніми даними, у поточному році Україна збільшила свій зовнішній борг до 76 мільярдів доларів [див 7; 8]. Тоді як сучасні дослідження у галузі фінансової політики засвідчують, що чим більше іноземного фінансування використовує країна, тим повільніше зростає її економіка [див. 9]. А саме прибутковість національної економіки є надзвичайно важливим чинником виходу з кризи. Але для створення прибутку потрібно спочатку звільнитися від зовнішнього боргу та запустити індустрію, адже як влучно свого часу відзначив Й. Шумпетер: «у статичній економіці немає місця прибутку» [цит. за 11, с. 378].

Фінансова залежність передбачає також і політичну підпорядкованість, тобто фактичну відсутність економічної та політичної суб'єктності, що ми й спостерігаємо у соціальних процесах сьогодення. Крім того, швидкі темпи економічного розвитку української економіки унеможливаються також відсутністю середнього класу як специфічної соціальної страти, від якої значною мірою залежить рівень зростання національного валового продукту та динаміка економічних процесів в середині країни. Для створення умов, що сприятимуть становленню такого потужного економічного класу, який здатен продукувати додаткові вартості та робочі місця у приватному секторі, важливо здійснити відповідні економічні реформи, що сприятимуть розвитку малого та середнього бізнесу.

Зокрема йдеться про потребу трансформації економічної свідомості українського суспільства та усвідомлення, що найбільш надійною основою патріотизму є гордість з приводу потужностей та потенціалів розвитку національної економіки, а не історичне минуле країни. Адже саме забезпечення економічного благополуччя громадян та так званий «індекс щастя» є одними з основних критеріїв рівня розвитку країни та її приналежності до розвиненого світу. Тоді як сучасну Україну позиціонують вже на рівні «четвертого світу» [див. 12]. Відповідно, наше головне завдання на найближчі десятиліття – подолати прірву, що сформована протягом майже тридцяти років неефективного господарювання та створити довгострокову стратегію соціально-економічного розвитку.

Та «космічна швидкість» економічних реформ та трансформацій, на яку робились ставки останні два з половиною десятиліття, в тому числі й на основі *революційних перетворень* як різких та радикальних змін у соціально-економічному середовищі країни, не могла себе виправдати, адже важливо враховувати, що «стрімкий розвиток революційних подій небезпечний тим, що організації та їхні ідеї, стратегії та лідерство не мають багато часу на визрівання... якщо країні бракуватиме компетентних державних

діячів і лідерів, то нікому буду вести її вперед, а на зміну одній формі автократії прийде інша» [14, с. 137-138]. Крім того, в сучасних умовах «успішні революціонери мусять розробити подвійну стратегію для віртуального та реального світів» [14, с. 139], тобто дієвість революційної стратегії залежатиме ще й від міри осмислення та забезпечення умов для ефективного задіяння усіх провідних економічних тенденцій сучасності.

Останні події в Україні – як на рівні масової свідомості, так й управлінської – засвідчують здебільшого відсутність глибокого та осмисленого розуміння проблеми. Складність тієї масштабної стратегічної задачі, яка стоїть сьогодні перед Україною, полягає в тому, що розвиток національної економічної системи доводиться здійснювати в умовах дуже швидких темпів зростання потужних економік, котрі вже пройшли етап економічного націоналізму, створивши, у такий спосіб, необхідну економічну базу та капіталізувавши усі її зиски й вийшли на рівень глобальної взаємодії та навіть глобального протистояння.

У таких умовах намагання відтворити подібну стратегію дійсно є досить архаїчними і навіть небезпечними, оскільки може сприяти ще більшим ускладненням у сфері розвитку економічних процесів, а можливо й глобальній ізоляції. Однак, не менш небезпечною є й інша крайність – економічний конформізм та властивий йому «рух за течією», який теж не сприятиме економічному прогресові, оскільки глобальні економічні актори ведуть сьогодні боротьбу за зони впливу, у мережу яких потрапляє й сучасна Україна, зважаючи на закономірні наслідки тривалої неефективної економічної політики.

Тому активний спосіб економічної поведінки є необхідним, але в жодному разі не за відпрацьованими паттернами «наздоганяючих стратегій». Розуміння потреб країни, стратегічне мислення та лідерські якості представників еліти є тим мінімальним набором елементів, які могли б стати запорукою ефективної реалізації національної програми економічного розвитку – як на рівні трансформації соціальних інститутів, так й на рівні соціально-практичних рішень. Адже не достатньо згуртувати спільноту виключно на ідеологічному рівні, важливим аспектом є саме результативність програми соціально-економічного розвитку та тих реформ, яких така результативність потребує.

Дійсно, варто розпочати саме з економічних інститутів суспільства та їх ефективності, що досить аргументовано продемонстровано у дослідженні Д. Аджемоглу та Д. Робінсона «Чому нації занепадають» [див. 1]. Авторську концепцію економічної нерівності країн дослідники обґрунтовують саме на ідеї класифікації сприятливих та несприятливих для розвитку економіки соціальних інститутів, а також їхньої стабільності та тих економічних рішень, що сприяють розвиткові національної та регіональної економічної ідентичності країн. Тому варто особливо зважати, що головним ресурсом розвитку сучасної економіки є не просто знання та інформація, але саме ті знання, котрі уможливають ефективну структуру економічного самовідтворення соціуму, і які не можуть бути сьогодні реалізованими без наявності потужного технологічного сектору.

Крім того, як вже зазначалося, у сучасних європейських країнах стратегії розвитку ефективного виробництва товарів та послуг передбачають активну взаємодію науки, освіти та бізнесу. Такий конгломерат дійсно дозволяє досить швидко та ефективно забезпечувати впровадження нових знань на наукових розробках у виробничий процес та здійснювати швидко верифікацію їх практичних зисків та екологічних ризиків. У такий

спосіб відбувається ефективна співпраця між наукою, бізнесом та соціально-економічним середовищем, сприяючи формуванню виробничих інновацій та інноваційних послуг.

Такий зв'язок забезпечується також через відкриття при університетах науково-дослідницьких лабораторій, що передбачають аналіз та оцінку практичного потенціалу використання результатів наукових досліджень у сфері виробництва та бізнесу, оцінюють їх ринкову вартість та розробляють оптимальні моделі їх практичного використання. Ініціювання дослідницьких проектів з потенційним практичним зиском для національної економіки, зокрема, у співпраці з підприємцями, включаючи отримання комерційних дослідницьких послуг, є, на наш погляд, особливо важливим для сучасної України, котра на практиці поки що таку взаємодію майже не реалізовує.

На наш погляд, у сучасній Україні сформувалась своєрідна *економічна гіперреальність*, але не за рахунок потужного розвитку технологічного сектору, а за рахунок задіяності значної кількості деструктивних економічних міфів. Йдеться не тільки про абсолютизацію фінансового складника економічних процесів та системних позик, які поглиблюють заборгованість країни, а й про відсутність серйозної науково-дослідної роботи у сфері розвитку інноваційного потенціалу економіки.

Тоді як спектр питань для серйозних досліджень є досить широким: яким має бути відгук на сучасні виклики на рівні української економіки? Які саме системні елементи потрібно вдосконалити чи кардинально змінити? В який спосіб цього можливо досягти? І чи можливо, зважаючи на поточну економічну та фінансову ситуацію в країні? Яке бачення економічного майбутнього є перспективним у сучасних умовах?.. Саме на ці запитання нам доведеться відповідати найближчим часом. Не дивлячись на їх комплексність та складність, варто зважати, що економіка є нелінійною системою зворотних зв'язків, тобто за умови зміни хоча б одного її елемента, можлива досить значна кількість побічних ефектів [див. 10, с. 270].

Звісно, в умовах сучасного світу, де основний міжрегіональний розподіл праці вже фактично здійснено, робити економічний ривок надзвичайно складно, тим паче якщо вибудовувати економічну політику суспільства згідно існуючих приписів міжнародних економічних організацій. На наш погляд, лише вихід за межі такої логіки у процесі розробки національної економічної стратегії може надати можливість для національного економічного маневру. Зважаючи, що створення економіки «з нуля» було можливим у невеличкому Сингапурі, й навіть там цей процес зайняв близько тридцяти років, тобто на досягнення результату було покладено зусилля цілого покоління, у значно більшій за територією та обсягом населення Україні реалізувати таку програму буде значно складніше.

Масштабність та структурна виваженість такого довгострокового проекту вимагає не просто інноваційних підходів, а й високого професіоналізму економістів та політиків у їх симбіотичній взаємодії. Синтез принципів конкуренції та кооперації теж варто, у такому руслі, розглядати у якості важливого інновативного аспекту в організації соціального простору, що сприятиме більш ефективному розвитку суспільства, що опинилось у замкнутому колі кризових процесів.

Отже, в умовах технологічної дестабілізації та поступового формування нової економічної парадигми, що спиратиметься на високотехнічне виробництво, саме технічні та організаційні інновації, як основа вдосконалення виробничих потужностей, стали фактично єдиним джерелом стратегічної переваги у сучасному світі. Втрачені Україною протягом останніх двох з половиною десятиліть можливості вимагають максимально швидкої реакції у контексті визначення принципів формування ефективної інноваційної економічної політики, при чому без звернення до протекціонізму, що є надскладним, але історично важливим завданням для технологічно відсталих національних економік сучасності.

Література:

1. *Аджемоглу Д., Робінсон Д.* Чому нації занепадають. Походження влади, багатства та бідності / пер. з англ. О. Дем'янчука. – К. : Наш Формат, 2016. – 472 с.
2. *Геєць В. М.* Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку: монографія / Валерій Михайлович Геєць – К. : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. – 863 с.
3. *Лист Ф.* Национальная система политической экономии / Фридрих Лист; В. А. Фадеев (сост. и предисловие). – М. : Европа, 2005. – С. 21-256.
4. Національна модель неоіндустріального розвитку України: колективна монографія / за аг ред. В.П. Вишневського. – К.: Інститут економіки промисловості НАН України, 2016. – 519 с.
5. *Райнерт Э.* Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / пер. с англ. Н. Автономовой; под ред. В. Автономова. – М. : ГУВШЭ, 2011. – 384 с.
6. *Плейт Т.* Беседы с Ли Куан Ю. Гражданин Сингапур, или Как создают нации / Том Плейт; Пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2012. – 232 с.
7. Статистичні матеріали щодо державного та гарантованого державою боргу України [електронний ресурс] // Режим доступу: https://www.minfin.gov.ua/news/view/statystichni-materialy-shchodo-derzhavnoho-ta-harantovanoho-derzhavoiu-borhu-ukrainy_2016?category=borg
8. Україна збільшила держборг до 76 мільярдів доларів // Українська правда від 5 вересня 2017 року [електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2017/09/5/628708/>
9. *Ушаков А.* Будущее мировой финансовой системы и украинская экономика [електронний документ] // Режим доступу: <http://hvylyya.net/analytics/economics/budushhee-mirovoy-finansovoy-sistemyi-i-ukrainskaya-ekonomika.html>
10. *Форд М.* Пришествя роботів. Техніка і загроза майбутнього безробіття / пер. з англ. В. Горбатько. – К. : Наш Формат, 2016. – 400 с.
11. *Хайлбронер Р.* Философы от мира сего. Великие экономические мыслители: их жизнь, эпоха и идеи / И. Файбисович (пер.). – М. : КоЛибри, 2008. – 432 с.
12. *Шарма Р.* Прорывные экономики. В поисках следующего экономического чуда / Ручир Шарма, пер. с англ. О. Медведь. – М. : Манн, Иванов и Фербер, 2013. – 352 с.
13. *Шваб К.* Четвертая промышленная революция / Клаус Шваб; пер. с англ. – М. : Эксмо, 2016. – 208 с.
14. *Шмідт Е., Коен Дж.* Новый цифровой світ / Пер. з англ. Ганна Лелів. – Львів : Літопис, 2015. – 368 с.

15. Шныпко А. С. Экономические войны: истоки, формы, цели, проблемы, перспективы / А. С. Шныпко. – К. : Генеза, 2007. – 376 с.
16. Frank D. Buy American: The Untold Story of Economic Nationalism / Dana Frank. – Boston : Beacon Press, 2000. – 336 p.
17. The Return of Economic Nationalism // The Economist, February 5th of 2009 [Electronic Resource] // Access mode: <http://www.economist.com/node/13061443>

УДК: 114: 130.3

Облова Л.А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

ОСМЫСЛЕНИЕ ГРАНИЦ НЕПРИКАЯННОСТИ (ИДЕЯ МЫТАРСТВА Ф.М.ДОСТОЕВСКОГО)

(окончание)

Начало в 37 (50)

В статье реализовывается попытка прикоснуться к метафизике телесности, сообразно структуры дома, сквозь которую сказывается «устройство» человека. Речь идет о сущностном пространстве человеческого движения в живом круге естества. О предельной способности человека быть неестественно в естественном. Поэтому, на основании онтологически осмысленного феномена неприкаянности, автор предлагает осознать суть категорического сосуществования родителя и ребенка под единой крышей и на едином фундаменте, при необходимости не давать друг другу, а не кому-то одному, «спуска». Усилие делается на идеи мытарства Ф.М.Достоевского, что соответствует пониманию границ бесприютности.

Ключевые слова: метафизика телесности, неприкаянность, дом, родитель, сын, блуждание, дом Карамазовых.

Облова Л.А. Осмысления границ поневірянъ (ідея блукання Ф.М.Достоевського) В статті реалізується спроба розглянути метафізику тілесності відповідно до структури дому, яка показує «конституцію» людини. Мова йде про сутнісний простір людського руху в живому крузі ества. Про граничну здібність людини бути неприродним в природному. Тому, на підставі онтологічного осмислення феномену неприкаяності, автор пропонує усвідомити суть категоричного співіснування батьків і дітей під спільним дахом, при необхідності неупередженої вимогливості щодо один одного. Наголос робиться на ідеї поневіряння Ф.М.Достоевського, що відповідає розумінню границь безпритульності.

Ключові слова: метафізика тілесності, безпритульність, дім, батько, син, блукання, дім Карамазових.